

Ministerstvo školství České socialistické republiky

Základní umělecká škola Březnice
Náměstí 2, 262 72 Březnice
IČ: 61904201, tel. 318 682 342

Učební osnovy

nauky o hudbě pro II. stupeň studia na lidových školách umění

Hudební obor

Schváleno výnosem ministerstva školství České socialistické republiky
pod č. j. 14 466/85-35 ze dne 15. dubna 1985 jako učební osnovy
pro II. stupeň studia LŠU s účinností od 1. září 1985

STATNÍ PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, n. p., PRAHA

1986

11 526

Učební osnovy nauky o hudbě pro II. stupeň na LŠU
- studijní zaměření žáků na přípravu ke studiu na
PP PF (pro další zájemce jako nepovinný předmět)

Výchovně vzdělávací cíl

Nauka o hudbě navazuje na předmět Hudební nauka na I. stupni LŠU a má obdobné cíle. Jejím úkolem je systematicky utřídit a prohloubit znalosti a dovednosti získané v základním studiu I. stupně a uvádět je do souvislosti se znalostmi a dovednostmi, které získává žák dalším studiem hudebních předmětů na LŠU a všeobecně vzdělávacích předmětů na gymnáziu i působením mimoškolních vlivů na rozvoj jeho osobnosti. Oproti převážně analytickému poznávání hudby na nižším stupni dochází nyní v rostoucí míře k syntéze, jejímž cílem je pochopení základních vývojových tendencí a zákonitostí hudby a její společenské funkce v socialistické společnosti.

I nadále zůstává hlavní pracovní metodou aktivní přístup žáků k hudebnímu materiálu a vyvozování dovednosti a znalostí z živé hudby, ale stále více s zde uplatňuje uvědomělé získávání vědomostí, jako příprava k dalšímu odbornému studiu. To se týká jak dovedností interpretačních a sluchových (intonace, rytmus), tak tvořivých i poslechových poznatků z hudební teorie, nauky o nástrojích, dějin hudby a hudebních forem.

Studijní úkoly

Opakovat látku hudební nauky z posledních ročníků I. stupně a navazovat na její obsah. Pokračovat ve zpěvu vícehlasých písní (podle podmínek školy) i v ostatních hudebních činnostech a vést přitom žáky k uvědomělému a cílevědomému studiu a samostatnému používání studijních pomůcek (odborná literatura, slovníky, klavírní výtahy a partitury, zvukové záznamy atd.). Na tomto stupni se má žák naučit systému práce, potřebnému a odbornému studiu a má získat orientaci v hudeb-

ních disciplínách, které budou tvořit obsah odborného studia. Má získat tyto znalosti a dovednosti:

Interpretační a sluchové

Utvrzovat pěvecké dovednosti zpěvem 2-4hlasých písní (podle podmínek školy). Dbát na kultivovaný hlasový projev. Seznamovat žáky se zásadami hlasové hygieny, tvořením tónu a pěveckou výslovností. V oblasti intonační se zaměřit na bezpečné zvládnutí: 1) všech intervalů základních i odvozených (i v rozsahu přes oktávu melodicky i harmonicky), 2) všech stupnic dur, moll, chromatické, celotónové, pentatonické, církevních. 3) kvintakordů dur, moll, zvětšených a zmenšených a jejich obrátů. 4) D 7 a dalších doškálných septakordů. 5) reprodukce, intonace a záznamu melodií v dur a moll, starých tóninách a melodií s alternovanými tóny. Pěstovat tonální a harmonické citění a schopnost harmonické přeorientace.

V 1. a 2. ročníku vycházet důsledně z intonační metody tonální, v dalších ročnících se připojuje též výcvik metodou intervalovou. V oblasti rytmu zaměřit pozornost na čtvrtové, půlové, osminové, šestnáctinové a dvaatřicetinové noty a pomlky v taktích čtvrtových, osminových a půlových, tečkovaný rytmus, trioly a synkopy a rytmický dvou a tříhlas. Procvičovat záznam diatonických a rytmizovaných melodií.

Tvořivé

Pokračovat v tvořivých činnostech na úrovni intelektuálního a hudebního rozvoje žáků. Vedle soustavného vytváření textů, melodizace rytmu a rytmizace a harmonizace dané melodie, vést žáky k vytváření instrumentálních doprovodů, předeher a meziher ke známým písním a jejich zápisu do partitur jako přípravu pro budoucí pedagogickou činnost žáků a podněcovat je, aby se pokoušeli tímto způsobem pracovat s menšími dětskými kolektivy v PO SSM apod. Přitom dbát, aby se žáci naučili prakticky aplikovat své dovednosti v improvizaci instrumentálního doprovodu z hlavního předmětu.

Poznatky z hudební teorie

Opakovat a utřídovat poznatky z hudební nauky: notové písmo, odborné hudební názvosloví, intervaly, stupnice a jejich stavba (dur, moll, chromatická, celotónová, pentatonická, církevní), stavba kvintakordů a septakordů a jejich obraty, metrum, rytmus, tembr, dynamika, agogika, melodické ozdoby.

Základy nauky o harmonii

Tónina, protikladnost dur a moll, citlivý tón, základní harmonické funkce, kadence, enharmonická záměna, transpozice, II., III., VI. stupeň, průchodný, střídavý, průtažný a následný akordický tón, mimotonální dominanta, alterace, modulace, princip polyfonie a homofonie.

Utřídění a prohloubení poznatků o hudebních nástrojích.

Hudební formy

Obecně o hudebních formách, prvky hudební formy, práce s prvky hudební formy. Malé a velké písňové formy, variace, rondo, sonátová forma, formy cyklické; formy vokální a dramatické hudby; formy kontrapunktické.

Dějiny hudby

Z dosavadních dílčích znalostí z dějin hudby skládat postupně ucelený obraz vývoje hudebního umění v souvislosti s vývojem společnosti a v širším kontextu kultury. Přitom nezabíhat do historických podrobností, ale dbát, aby žáci získali na základě všestranně osvětleného hudebního materiálu i obrazové a literární dokumentace jasnou představu o vývoji hudební řeči, hudebního života a společenské funkce umění v té které historické epoše. Zvláštní pozornost věnovat období klasicismu, romantismu a vzniku národních škol; gotice a baroku; hudbě 20. století.

Poslech hudby

Při uvědoměném poslechu skladeb učit žáky postupně prakticky využívat všech znalostí a dovedností z oblasti sluchové analýzy, poznatků o hudebních nástrojích, formách, harmonii a vývojových etapách hudebního umění. Vést je k tomu, aby dovedli slyšené skladby sledovat podle notového záznamu (partitury). Seznamovat je postupně s významnými díly české, slovenské i světové hudby. Podle charakteristických znaků je učit zařazovat skladby na základě poslechu do stylových epoch, popřípadě určit jejich autora. Podněcovat žáky k samostatnému úsudku o skladbách a jejich interpretaci i k tomu, aby je uměli výstižně charakterizovat.

Využívat individuálních a společných návštěv koncertů, oper a baletů, poslechu rozhlasu, televize a zvukových záznamů a střídavě pověřovat žáky, aby referovali o slyšeném. Dbát, aby žáci dovedli sami obsluhovat audiovizuální zařízení, pořizovat magnetofonové nahrávky a sestavovat dramaturgii hudebních pořadů. Podporovat jejich účast v Hudební mládeži, Kruhu přátel hudby, HIFI klubu apod.

Jako příklady skladeb k poslechu byla vybrána typická díla, která jsou dostupná na gramofonových deskách. Pro lepší orientaci učitelů je látka v učebních osnovách středního studia (II. stupně) rozdělena do jednotlivých ročníků, i když lze předpokládat, že na menších školách bude ve skupině soustředěno několik žáků různých ročníků tohoto stupně.

Rozšiřující učivo (podle studijního zaměření žáků a kvalifikace učitele)

Elementární poznatky z akustiky, hudební psychologie, estetiky, popř. etnomuzikologie.

Orientační přehled učiva jednotlivých ročníků

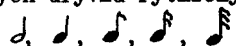
1. ročník

Intonační učivo je procvičováno na základě tonální metody. Intonace a sluchová analýza.

- a) všech intervalů základních a odvozených v rozsahu oktávy (melodicky i harmonicky)
- b) všech stupnic dur a moll
- c) kvintakordů dur a moll s obraty (6 obměn kvintakordu).

Záznam krátkých diatonických melodických úryvků nerytmizovaných.

Záznam krátkých úryvků rytmických.

Reprodukce not a pomlk, tečkovaný rytmus v taktech čtvrtěových, osminových a půlových.

Poznatky z hudební teorie

Opakování a utřídění poznatků z hudební nauky:

notové písmo, odborné hudební názvosloví, intervaly, stupnice a její stavba (dur, moll, chromatická, celotónová, pentatonická, církevní), stavba kvintakordů a septakordů a jejich obraty, metrum, rytmus, tembr, dynamika, agogika, melodické ozdoby.

Činnosti tvořivé

Podle předchozí průpravy a předpokladů žáka.

Hudební formy

Zákonitosti melodické linie (melodie vyvážená, stoupající, klesající, střídání melodických úseků, stoupajících a klesajících. Melodie bezvrcholová, s horním a spodním vrcholem).

Zkoumání hudebních úseků podle významu:

motiv, téma, figura, figurace, charakteristická figura, běh. Motivická práce, opakování, variace melodické složky (transpozice, inverze, rozpínání nebo stlačování melodických intervalů, komplikace melodické linie vloženými průchodnými, střídavými a následnými akordickými tóny/ variace rytmické složky: augmentace, diminue; změny taktu, změny tempa.

Zkoumání hudebních úseků podle rozměrů: nejmenší samostatný úsek: drobná věta periodická (předvětí - závětí), drobná věta

neperiodická (nerozložitelná do polovět).

Rozšíření period (2 předvětí, 2 závětí nebo přidání kódy,) dvojperioda.

Malá dvoudílná a třídílná forma bez reprízy a s reprízou.

Zúžení malé formy a rozšíření o úvod, kódu a mezihru.

Dějiny a poslech hudby

Světová a česká gotika a barok.

a) ukázky ze světové literatury:

Gregoriánský jednohlas (např. Kyrie fons bonitatis, tropus)

Anonym: Hymnus svatému Mágnu (Gymel), Sumer is insumen in (na desce Anglická vokální hudba 11. - 16. století).

G. de Machaut: Ballade (1000 Jahre Musikgeschichte, Eterna)

J. Despres: Missa l'homme armé

G. di Venosa: Dolcissime mia vita

G. P. Palestrina: Improperia

O. di Lasso: Madona mia, Bon jour mon coeur

C. Monteverdi: Orfeo (Sinfonia a Ritornelly), Lasciate mi morire (Lamento d' Arianna)

H. Purcell: Gordický uzel (suite)

A. Corelli: Concerto grosso g-moll

A. Vivaldi: Čtvero ročních období

G. Tartini: Sonáta g-moll (Ďáblův trilek)

Fr. Couperin: ukázka z Pièces de clavecin

J. S. Bach: Chromatická fantazie a fuga

G. F. Händel: Mesiáš

b) Ukázky české hudby

Ukázka husitského zpěvu (např. Povstaň, povstaň, veliké město pražské)

Ukázka světského zpěvu (např. Dřevo se listem odievá)

Křištof Harant: Dolorosi martyr

Adem Michna: Vánoční muzyka (ze sbírek Česká mariánská muzyka a Svatoroční muzyka, deska)

B. M. Černohorský: Fuga a-moll (varhany)

J. D. Zelenka: Ouvertura F dur

2. ročník

Intonace, rytmus a sluchová analýza.

Intonace a sluchová analýza

- a) intervalů základních a odvozených v rozsahu přes oktávu (melodicky a harmonicky)
- b) chromatické stupnice
- c) kvintakorďů zm, zv, s obraty
- d) D 7

Záznam diatonických rytmizovaných melodií a jednoduššího nápěvu lidové písně. (Též z představy od udaného tónu).

Reprodukce trioly, synkopy; nepravidelné takty.

Jednodušší rytmický dvouhlas.

Základy harmonie

Tónina, protikladnost dur a moll, CT, základní harmonické funkce, kadence, enharmocnická záměna, transpozice.

Nauka o hudebních nástrojích

Utřídění a prohloubení dosavadních poznatků.

Činnosti tvořivé

Pokračovat podle vyspělosti a předpokladů žáků s uplatněním dosavadních teoretických, interpretačních a sluchových znalostí a dovedností. Písňový materiál volit ze zpěvníků nižších ročníků základní školy a LŠU.

Hudební formy

Velká dvou a třídílná forma. Zúžená a rozšířená velká forma.

Hudební žánry taneční: polka, valčík, polonéza, mazurka, čardáš, event. nové tance. Žánry odvozené z tanečních typů: pochod, smuteční pochod, scherzo (na těchto žánrech provi-
čovat formální rozbor).

Žánry figurativní: preludium, tokáta, etuda, fantazie.
Instrumentální lyrika (charakteristické skladby): invence, moments musicaux, balada, romance, rapsodie, legenda, humoreska, berceuse, barcarola, nocturno, serenáda atd.
Skladby s individuálními názvy.

Dějiny a poslech hudby

Klasicismus a počátky romantismu.

a) ukázky ze světové tvorby:

J. Haydn: Ptačí kvartet, Symfonie "Hodiny" (Lukavická)
W. A. Mozart: Symfonie g-moll, Rekviem
L. v. Beethoven: Appassionata op. 57, Egmont
Chr. W. Gluck: Předehra k Ifigenii v Tauridě
Joh. Chr. Bach: Kvintet D-dur (Ars rediviva)
L. Boccherini: Violoncellový koncert D-dur
Mendelssohn, Schubert, Schumann, C. M. Weber (ukázky podle
individuálního výběru učitele)

b) ukázky z české tvorby:

J. V. Stamic: Symfonie A-dur "Jarní"
J. Benda: Medea - melodram
J. Mysliveček: Symfonie C-dur, árie z některé opery
(Bellerofonte, Montezuma)
A. Rejcha: ukázka některého dechového kvintetu
J. L. Dusík: Rondo L'adieu
J. V. H. Voříšek: Symfonie D-dur, Sonáta b-moll

3. ročník

Intonace, rytmus a sluchová analýza

Přechod od metody tonální k intervalové.

Intonační a sluchové zvládnutí starých tónin, pentatoniky a stupnice celotónové.

Obraty D7, zmenšený, zmenšeně malý, mollový a tvrdě velký septakord v základní poloze.

Intonace a záznam rytmizovaných melodických úryvků s užitím alterovaných tónů.

Reprodukce rytmického dvouhlasu s použitím polyrytmie.

Základy harmonie

II., III., VI. stupeň. Průchodný, střídavý, průtažný a následný akordický tón. Mimotonální dominanta. Alterace. Modulace.

Činnosti tvořivé

Praktické uplatňování dosavadních znalostí a dovedností v práci s malým dětským kolektivem pod vedením učitele. Jako model slouží žáci z PHV a 1. až 3. ročníku HN.

Hudební formy

Vokální žánry. Rozbor písní (s přihlédnutím k textové složce a jejímu vztahu ke zhudebnění). Recitativ - árie. Opera - oratorium.

Cyklické formy: sbírka, řada, cyklus, suite. Barokní suite, historie vývoje, kmenové tance.

Variace kontrastické - passacaglia, ciaccona (ostinato, ostinátní téma). Variace přísné, formální (ornamentální).

Variace charakteristické, variace volné. Stavba a průběh variací; práce s tématem v průběhu variační formy.

Sonátová forma (historie, stavba, obsahová podstata). Rozbory. Pravidelnosti i nepravidelnosti (např. epizoda místo provedení, sonátová forma bez provedení, zrcadlová repríza, zkrácená repríza).

Rondové formy. Malé rondo. Prosté velké rondo.

Vliv sonáty na rondovou formu: nižší a vyšší sonátové rondo.
Všechny ukázky volit dle možnosti z dříve poznanych skladeb.

Dějiny a poslech hudby

Romantismus

a) ukázky ze světové hudební tvorby:

- H. Berlioz: Fantastická symfonie
- Joh. Brahms: Variace na Haydnovo téma
- F. Chopin: Sonáta b-moll
- M. I. Glinka: Kamarinskaja, Ruslan a Ludmila (předehra)
- E. Grieg: Klavírní koncert, Elegické melodie (pro smyčce)
- F. Liszt: Les préludes, Venezia a Napoli
- G. Mahler: V. symfonie, Píseň o zemi
- F. Mendelssohn-Bartholdy: Sen noci svatojánské, Italská symfonie
- M. P. Musorgskij: Kartinky, scény z opery Boris Godunov
- G. Puccini: scény z opery Bohéma, Tosca nebo Madame Butterfly
- N. Rimskij-Korsakov: Šeherezáda, Španělské capriccio
- Fr. Schubert: VIII. symfonie C-dur, Král duchů
- R. Schumann: Karneval, IV. symfonice d-moll
- R. Strauss: Enšpíglova šibalství
- P. I. Čajkovskij: Serenáda pro smyčce, scény z opery Evžen Oněgin
- G. Verdi: scény z některé opery zralého období
- R. Wagner: Tristan a Isolda (předehra), scény z některé opery
- C. M. Weber: Čarostřelec (předehra)
- A. Borodin: Smyčcový kvartet D-dur, Symfonie h-moll "Bohatýrská"

b) ukázky z české hudební tvorby

- Z. Fibich: Noc na Karlštejně, Vesna
- A. Dvořák: Symfonie d-moll, Příroda, Život, Láska
- B. Smetana: Valdštýnův tábor, České tance

4. ročník

Intonace, rytmus a sluchová analýza

Opakování, procvičování a praktické uplatnění dosud probraného učiva a systematická příprava k přijímací zkoušce v rozsahu látky požadované pro zvolenou specializaci na vysoké škole.

Základy harmonie

Opakování a procvičování poznatků z hudební teorie a základů harmonie. Ukázky komplexního rozboru skladeb a pokus o samostatný rozbor jednoduché skladby.

Činnosti tvořivé

Pokračovat v praktickém uplatňování dosavadních znalostí a dovedností, vést žáky k samostatné práci. Jako model slouží skupinky dětí, se kterými žáci samostatně pracují v PO SSM, zájmových kroužcích apod.

Hudební formy

Modifikace sonátové formy v rámci sonátového cyklu (odlišnost prvních vět, pomalých i finálních vět)
Klasická ouvertura, programní ouvertura, symfonická báseň.
Instrumentální koncert (vývoj, modifikace sonátové formy).
Symfonie.

Dějiny a poslech hudby

20. století

a) ukázky ze světové hudební tvorby

B. Bartók: Hudba pro strunné nástroje, bicí a celestu,
Smyčcový kvartet č. 6

A. Berg: Houslový koncert, scény z opery Vojcek

- B. Britten: Válečné rekviem, Průvodce mladého člověka orchestrem
- C. Debussy: Faunovo odpoledne, Moře
- G. Gershwin: Američan v Paříži, Concerto in Fa
- P. Hindemith: Malíř Mathis (suite)
- A. Honegger: Jana z Arcu, Liturgická symfonie
- W. Lutoslawski: Smuteční hudba, Benátské hry
- C. Orff: Carmina burana
- K. Penderecki: Obětím Hirošimy
- S. Prokofjev: Romeo a Julie (suite), VII. symfonie
- M. Ravel: Španělská rapsodie, Bolero
- A. Schönberg: Ten, který přežil Varšavu
- I. Stravinskij: Svěcení jara, Příběh vojáka
- D. Šostakovič: V. symfonie, houslový koncert a-moll
- A. Webern: Variace pro orchestr, Smyčcový kvartet

Ukázka elektronické hudby

b) ukázky z české a slovenské hudební tvorby:

- J. B. Foerster: Mé mládí, ukázka sborové tvorby
- V. Novák: Jihočeská suite, Sonata eroica, Smyčcový kvartet
D-dur
- J. Suk: Praga, O matince
- L. Janáček: Taras Bulba, II. smyčcový kvartet "Listy důvěrné",
Symfonieta, scény z opery Liška Bystrouška
- B. Martinů: Dvojkonzert, Kytice
- A. Hába: scéna plaček z opery Matka
- E. Suchoň: Meditace na B-A-C-H, scény z opery Krůtňava
- J. Cikker: Scény z opery Jánošík
- V. Dobiáš: Nonet Zpěv o rodné zemi
- E. Schulhoff: VII. symfonie Svobody
- I. Krejčí: Serenáda pro orchestr
- V. Trojan: hudba k filmu Špalíček, Bajaja, Sen noci svatojánské.

Poslech průběžně aktualizovat vhodně volenými ukázkami např.
z díla J. Pauera, K. Slavického, P. Ebena, O. Flosmana,
S. Havelky, V. Kalabise i příslušníků mladší skladatelské ge-
nerace.

Dodatek pro studijní zaměření žáků: technika zvukového záznamu a vedení diskoték.

V tomto studijním zaměření se v předmětu Nauka o hudbě klade zvláštní důraz na dějiny hudby včetně dějin a literatury populární hudby.

Vzhledem k tomu, že se předpokládá, že absolventi tohoto studijního zaměření budou muset umět samostatně pracovat s hudebním materiálem a umět jej analyzovat, je nezbytné, aby byli zároveň vybaveni solidními znalostmi z oblasti hudební teorie, hudebních forem i nauky o nástrojích. Tomuto cíli je třeba ve vyučování podříditi i činnosti interpretační a sluchové. Doplňující učivo z oblasti populární hudby se zařazuje průběžně na úkor činností tvořených s cílem:

Získání uceleného přehledu o vzniku, vývoji a současném stavu taneční a jiné zábavné hudby i jazzu, ve světě i v Československu. Pochopení závislosti hudebního vývoje na konkrétní společensko-politické situaci. Postižení vzájemných vztahů různorodých etnických, národních i regionálních hudebních kultur. Důsledkem toho získání schopností orientovat se v každém novém směru a posuzovat jej a zařazovat podle jeho vývojového významu, tj. jako pokrokový, stagnující nebo retardující.

Studijní úkoly:

1. Současnost taneční hudby a jazzu, slohy soudobé taneční hudby a soudobého jazzu. Avantgarda rocku sedmdesátých let 20. století.
2. Hudební projevy, ovlivňující vývojově soudobou taneční hudbu a jazz po r. 1945, latinská hudba, rock'n roll, beat, folk, skiffle, folkrock (country rock) psychidelic rock.
3. Současnost evropské dechové hudby.
4. Jazz: vývoj jazzu do r. 1945, vývoj jazzu po r. 1945.
5. Vývoj taneční hudby od prehistorie do současnosti. Vývoj české taneční hudby a) tradiční, b) moderní.

6. Vývoj odvozených typů taneční hudby a) operety, muzikálu,
b) poslechové hudby.
7. Vývoj evropské dechové hudby od prehistorie do současnosti.
Počátky a další vývoj české dechové hudby.

Studijní literatura:

E. F. Burian: Jazz

Jar. Maran: Dějiny populární hudby a jazzu - studijní skripta

A. Matzner a kol., Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby

J. Rychlík: Pověry a problémy jazzu

L. Dorůžka: Československý jazz

Tvář jazzu

Tvář moderního jazzu

Americká lidová poezie

Schmidt-S. Joős: Muzikál

Mácha-Dorůžka: Od folkloru k Semaforu

V. Holzknecht: Jaroslav Ježek

Melodie (měsíčník)

Ministerstvo školství České socialistické republiky
Učební osnovy
nauky o hudbě pro II. stupeň studia na lidových školách umění

Hudební obor

Vypracoval Výzkumný ústav pedagogický
Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., Praha

VA 0,86

Tematická skupina 35

1. vydání 1986

Cena výtisku Kčs 1,50

502/22,816

Tiskem úřelové tiskárny SPN

11 526

Kčs 1,50